

SAU VỤ XỬ BẠC HY LAI: THAM NHŨNG CÓ ĐE DỌA TƯƠNG LAI CỦA TRUNG QUỐC?

Nguồn: Roderic Broadhurst & Peng Wang (2014). "After the Bo Xilai Trial: Does Corruption Threaten China's Future?", *Survival: Global Politics and Strategy*, 56:3, pp. 157-178.

Biên dịch và Hiệu đính: Phạm Hồng Anh

Tham nhũng, đi liền với đó là thực phẩm độc hại, thuốc giả, sự lạm dụng quyền lực nghiêm trọng và tội phạm "xã hội đen" đã gây ra một chuỗi xì căng đan tại Trung Quốc. Nếu không tiến hành cải cách, những biến cố như vậy có thể nhanh chóng bào mòn tính chính đáng không chỉ của lực lượng cảnh sát và các cơ quan tư pháp, mà còn của chính đảng cầm quyền: Đảng Cộng Sản Trung Quốc (ĐCSTQ). Vụ xét xử Bạc Hy Lai - cựu bí thư thành ủy Trùng Khánh và là một trong 25 quan chức cấp cao trong Bộ chính trị - đã phơi bày vấn nạn tham nhũng mà cựu Chủ tịch nước Hồ Cẩm Đào đã cảnh báo rằng có thể dẫn tới "sự sụp đổ của Đảng và nhà nước".¹

Năm 2011, Ngân hàng Trung ương Trung Quốc (Bank of China) đã vô tình tiết lộ thông tin từ năm 1994 đến 2008, có khoảng 18.000 quan chức tham nhũng đã bỏ trốn sang Châu Âu, Châu Mỹ và các nước Châu Á khác; số tiền tham ô từ doanh nghiệp nhà nước và những hoạt động phạm pháp khác ước tính lên tới 120 tỉ USD.² Chi phí để duy trì trật tự công cộng trong nước cũng tăng nhanh chóng, và chi tiêu cho an ninh nội địa – đã được Đại hội Đại biểu Nhân dân toàn quốc năm 2012 thông qua – lần đầu tiên vượt chi tiêu quốc phòng, một phần do quan ngại về sự gia tăng những cuộc biểu tình trên diện rộng, gian lận, tham nhũng và tội phạm

¹ Tania Branigan, 'China's Hu Jintao Warns Congress Corruption Could Cause Fall of State', *Guardian*, 8 November 2012, <http://www.theguardian.com/world/2012/nov/08/china-hujintao-warning-congresscorruption>.

² Leo Lewis, 'Mistakenly-released Report Reveals Embarrassing Extent of Chinese Corruption', *Australian*, 17 June 2011, <http://www.theaustralian.com.au/news/world/accidentallyreleased-report-revealsembarrassing-extent-of-chinese-corruption/story-e6frg6so-1226076938605>.

có tổ chức, và nhu cầu củng cố lại chính sách *weiwēn* (duy ổn - duy trì sự ổn định) và hòa hợp xã hội.³

Cuộc chiến chống tham nhũng trở thành ưu tiên hàng đầu của ban lãnh đạo mới. Tại Phiên họp toàn thể thứ ba của Ủy ban Trung ương ĐCSTQ lần thứ 18 vào tháng 11 năm 2013, Chủ tịch nước kiêm Tổng bí thư Đảng mới được bổ nhiệm Tập Cận Bình đã nêu bật những rủi ro mà tham nhũng gây ra cho tính chính đáng của đảng và công cuộc cải cách kinh tế, đồng thời nhấn mạnh tầm quan trọng của việc củng cố hệ thống chống tham nhũng.⁴ Một năm về trước, sau sự kiện Mùa xuân Arab, ông đã mô tả tham nhũng như là “những con sâu sinh sản trong đồng mục nát”:

Trong những năm gần đây, ở một số nước, những nhức nhối kéo dài đã gây nên sự giận dữ cho người dân, bất ổn xã hội và sụp đổ chính quyền. Trong số tất cả các nguyên nhân thì tham nhũng đóng một vai trò rất lớn. Rất nhiều sự kiện thực tế đã cho chúng ta thấy rằng với tình trạng tham nhũng ngày một trầm trọng, kết cục duy nhất sẽ là dấu chấm hết cho đảng và cho nhà nước! Chúng ta phải thật thận trọng!... Gần đây, đảng của chúng ta đã xử lý nghiêm minh theo luật pháp những vụ việc tồi tệ ảnh hưởng xấu đến chính trị và gây hoang mang cho người dân.⁵

Chủ tịch Tập thường xuyên tuyên bố sẽ giải quyết thẳng tay đối với cả “hổ” và “ruồi” – ám chỉ những người đứng đầu nhiều quyền lực và cả đám quan chức cấp dưới – nhằm giữ cho quyền lực “chỉ được giới hạn trong khuôn khổ quy định”.⁶

Cho tới nay, một trong những “con hổ” ở cấp cao nhất bị rơi xuống đáy là Bạc Hy Lai. Cú ngã ngựa li kỳ của người đàn ông này là xì căng đan chính trị lớn nhất của Trung Quốc kể từ năm 1989, năm diễn ra vụ thanh trừng Triệu Tử Dương, nguyên Tổng Bí thư ĐCSTQ.⁷ Tuy nhiên, vụ án này không chỉ đơn thuần phơi bày thực trạng tham nhũng tràn lan trong bộ máy quan chức chính phủ; mà còn chỉ ra

³ Liping Sun et al., ‘Tsinghua Report – New Thinking on Stability Maintenance: Long-term Social Stability via Institutionalised Expression of Interests’, *Lingdao Zhe*, no. 33, 2010, pp. 11–24; Chris Buckley, ‘China Domestic Security Spending Rises to \$111 Billion’, Reuters, 5 March 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/03/05/us-china-parliament-security-idUSTRE82403J20120305>; Susan Trevaskes, *Policing Serious Crime in China: From ‘Strike Hard’ to ‘Kill Fewer’* (London: Routledge, 2010), đặc biệt pp. 1–13.

⁴ ‘Commentary: China Embarks on Era of Key Reforms’, Xinhua, 5 December 2013, http://news.xinhuanet.com/english/indepth/2013-12/05/c_132943741.htm.

⁵ Ananth Krishnan, ‘Corruption May Lead to Unrest: Xi’, *Hindu*, 19 November 2012, <http://www.thehindu.com/news/international/corruption-may-lead-to-unrest-xi/article4112139.ece>.

⁶ Ding Lin, ‘Xi Jinping Vows “Power Within Cage of Regulations”’, Xinhua, 22 January 2013, http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-01/22/c_132120363.htm.

⁷ Jaime A. FlorCruz, ‘From Gang of Four to Bo Xilai: Reporting from China’s Show Trials’, CNN, 28 August 2013, <http://edition.cnn.com/2013/08/28/world/asia/chinagang-of-four-trial-florcruz/index.html>; ‘Bo Xilai’s Trial: Pacifying the Maoists’, *Economist*, 19 August 2013, <http://www.economist.com/blogs/analects/2013/08/bo-xilai-s-trial>.

cuộc chiến chống tham nhũng có thể được đặc biệt sử dụng để nhắm vào các đối thủ chính trị như thế nào. Việc các nhà lãnh đạo mới lên thẳng tay xét xử những quan chức cấp cao tham nhũng ngay từ đầu thời kỳ nắm quyền của mình dường như đã thành thông lệ, và Chủ tịch Tập cũng không phải là ngoại lệ. Một chiến lược chống tham nhũng *nghiêm đả* (tấn công mạnh mẽ) có thể giúp các nhà lãnh đạo mới thiết lập uy quyền của mình trên khắp đất nước, nhưng về lâu dài, những chiến dịch như vậy không ngăn chặn được nạn tham nhũng, tăng cường sự minh bạch hay làm tăng tính chính đáng bên trong nhà nước Trung Quốc. Trên thực tế, xu hướng sử dụng những chiến dịch này để đạt được mục tiêu chính trị ngắn hạn bằng cách khống chế các đối thủ lại dẫn đến nguy cơ bùng phát căng thẳng trong giới lãnh đạo và có thể phá vỡ sự phát triển của tiến trình dân chủ ở Trung Quốc, đặc biệt là trong ĐCSTQ.

Mô hình Trùng Khánh

Kể từ năm 2010, những cuộc tranh luận về chính sách giữa phe bảo thủ và phe cải cách trong ĐCSTQ tập trung vào vấn đề làm sao để cân bằng phát triển kinh tế với sự phân bổ của cải trong xã hội. Năm 2011, hai hướng tiếp cận khác nhau nổi lên trong bối cảnh Bạc Hy Lai và Ôn Dương - Bí thư tỉnh ủy Quảng Đông – có sự bất đồng về “lý thuyết chiếc bánh” (*cake theory*). (Ông Ôn, hiện nay là một trong bốn phó thủ tướng Trung Quốc, từng đảm nhiệm chức Bí thư thành ủy Trùng Khánh từ 2005-07). Ông Ôn theo chủ nghĩa tự do đã nhấn mạnh tầm quan trọng của việc tiếp tục đẩy mạnh phát triển kinh tế: “trước hết phải nướng được chiếc bánh to hơn rồi mới tính đến chuyện chia nó”. Ông Bạc phản bác rằng giải pháp của Ôn là “sai lầm trong thực tiễn. Nếu chia chiếc bánh không đều, những người làm nên chiếc bánh sẽ chẳng cảm thấy có động lực để nướng nó nữa”.⁸ Những nhà cải cách trong đảng có xu hướng theo phe Ôn Dương, đồng ý đặt ưu tiên “làm một chiếc bánh to hơn”, trong khi những người phe bảo thủ cho rằng “chia bánh công bằng” mới tạo điều kiện cho phát triển.

Thời gian đó, Bạc Hy Lai, con trai của Bạc Nhất Ba (một trong “Bát đại nguyên lão” của ĐCSTQ), được xem như một lãnh đạo đầy hứa hẹn của “thế hệ đồ thứ hai”. Ông cũng được cho là người đứng đầu phái “tân tả”, một phong trào chưa định hình và bộc lộ nổi nổi tiếc thời kỳ Mao Trạch Đông lãnh đạo. Cũng như nhiều “thái tử đảng” khác, tham vọng của Bạc là leo lên những nấc thang quyền lực cao

⁸ Jaime A. FlorCruz and Peter Shadbolt, ‘China’s Bo Xilai: From Rising Star to Scandal’, CNN, 23 September 2013, <http://edition.cnn.com/2012/08/08/world/asia/china-bo-xilai-profile/index.html>.

nhất, cụ thể ở đây là ủy viên thường vụ Bộ chính trị. Danh sách những người sẽ nắm giữ vị trí lãnh đạo ở cấp độ này thường được quyết định trước đó một thập kỷ, do đó tại Đại hội Đảng lần thứ 16 năm 2002, những đảng viên triển vọng đã được xác định và chuẩn bị kĩ lưỡng cho những vị trí cấp cao sẽ trống vào năm 2012. Bản thân Bạc Nhất Ba đã tiến hành một chiến dịch ủng hộ con trai mình, nhưng Tập Cận Bình - một "thái tử đảng" khác, cũng giống như Bạc Hy Lai: vượt qua những rối ren của Cách mạng Văn hóa, đã giành được nhiều sự ủng hộ hơn, và Bạc thất bại trong cuộc đua đến một trong những vị trí danh giá nhất. Tại Đại hội Đảng lần thứ 17 vào tháng 10 năm 2007, cha của Bạc vẫn tìm cách kiếm cho con trai một trong chín chiếc ghế của Thường vụ Bộ chính trị, nhưng cái chết của ông vào tháng 1/2007 đã làm giảm sút lợi thế chính trị của Bạc. Mặc dù Bạc đã cố gắng giành được một trong hai mươi lăm ghế ở Bộ chính trị, trở thành Bí thư thành ủy Trùng Khánh, nhưng thành quả này xét theo một phương diện nào đó lại là một bước lùi: đảm nhiệm chức Bí thư đảng ủy ở một vùng hẻo lánh thông thường sẽ làm giảm cơ hội của một ủy viên Bộ chính trị ít thâm niên được quay trở lại Bắc Kinh và được chọn lựa vào Thường vụ Bộ chính trị. Tuy nhiên Bạc Hy Lai đã quyết tâm sử dụng vị trí mới này của mình như một đòn bẩy để thăng tiến và trở lại Bắc Kinh.⁹

"Mô hình Trùng Khánh" mà Bạc chủ trương trong nhiệm kỳ làm Bí thư thành ủy ở thành phố này dựa trên những chính sách kinh tế và xã hội được xây dựng nhằm giải quyết những thách thức mà các thành phố đang phát triển chóng mặt ở Trung Quốc phải đối đầu, bao gồm dịch vụ công nghèo nàn, tội phạm và tham nhũng, điều kiện sống tồi tàn và chi phí đi lại đắt đỏ. Bạc trở nên nổi tiếng qua hai chiến dịch lớn có tên "hồng ca" và "đả hắc" (hát nhạc đỏ và diệt xã hội đen) được phát động với sự trợ giúp tích cực của truyền thông, tạo điều kiện để ông thiết lập một nền tảng từ sự tôn sùng và ủng hộ từ dân chúng.¹⁰ Chiến dịch "hồng ca" (khuyến khích hát lại những bài hát cách mạng và "văn hóa đỏ" nói chung) được phát động ở Trùng Khánh vào tháng 6 năm 2008 để kỉ niệm 90 năm ngày thành lập ĐCS TQ. Chiến dịch này dẫn được nhiều thành phố khác học tập theo.¹¹

Do ở Trung Quốc các tổ chức tội phạm được gọi là "xã hội đen", Bạc và cảnh sát trưởng Vương Lập Quân đã gọi chiến dịch trấn áp không nương tay với tội phạm có tổ chức là *dai hei* (đả hắc). Do chiến dịch vạch trần sự thông đồng giữa các quan chức ("ô dù bảo vệ") trong Sở Công an, tòa án với các nhóm tội phạm

⁹ Dan Steinbock, 'The Real Bo Xilai Story', *Asia Times*, 17 September 2013, <http://www.atimes.com/atimes/China/CHIN-01-170913>.

¹⁰ Zachary Keck, 'With Bo Xilai on Trial, China Adopts Chongqing Model', *Diplomat*, 21 August 2013, <http://thediplomat.com/2013/08/with-bo-xilai-on-trial-china-adoptschongqing-model/>.

¹¹ Jaime A. FlorCruz, 'Red Culture Campaign Sweeps China', CNN, 1 July 2011, <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/06/30/china.red.campaign/index.html>.

trong thành phố, Bạc nhắm mục tiêu cụ thể vào “những đường dây câu kết đỏ-đen” (mạng lưới lợi ích giữa các thủ lĩnh băng nhóm, sĩ quan cảnh sát và các quan chức khác) và những doanh nhân giàu có độc quyền thị trường bằng biện pháp đe dọa và sử dụng bạo lực.¹² Thành công của chiến dịch này đã gây tiếng vang trên toàn quốc: từ tháng 10 năm 2009 đến tháng 11 năm 2011, 5.618 nghi phạm đã bị bắt giữ và hơn 550 băng nhóm tội phạm bị trấn áp. 77 quan chức chính quyền, một số người thậm chí ở cấp cao (bao gồm Văn Cường [Wen Qiang], cựu Giám đốc Sở Tư pháp thành phố và phó cảnh sát trưởng Trùng Khánh), bị bắt giữ vì cáo buộc đã bao che cho các băng nhóm tội phạm và các doanh nhân vi phạm pháp luật.¹³

Trong lúc tiến hành những chiến dịch này, Trùng Khánh trở thành một trong những tỉnh thành có tốc độ tăng trưởng nhanh nhất tại Trung Quốc: đến năm 2011, thành phố đạt mức tăng trưởng hàng năm ở mức ấn tượng 16,4%.¹⁴ Chính quyền thành phố cho phép nông dân đăng ký như cư dân thành thị và phát động một dự án nhà ở cho người dân với quy mô lớn, giúp cải thiện điều kiện vật chất của hàng nghìn người.¹⁵ Được nhìn nhận như một giải pháp cân bằng giữa tăng trưởng kinh tế và công bằng xã hội trong bối cảnh gia tăng căng thẳng xã hội, mô hình Trùng Khánh được người dân ủng hộ rộng rãi. Chiến dịch trấn áp tội phạm và tham nhũng đưa Bạc trở thành người anh hùng của phái “tân tả” trong nước.

Tuy nhiên mô hình này không tránh được những chỉ trích, đặc biệt từ bên ngoài Trùng Khánh. Chiến dịch “đả hắc” bị lên án bởi cách thức sử dụng tra tấn và bằng chứng giả để đối phó với các địch thủ chính trị cũng như các nhóm tội phạm.¹⁶ Đồng Chi Vĩ (Tong Zhiwei), một luật gia hàng đầu, chỉ trích những phiên tòa xét xử thành viên các băng nhóm ở Trùng Khánh vì đã lơ đi những thủ tục pháp lý cần thiết và phân biệt đối xử với các doanh nghiệp tư nhân địa phương.¹⁷ Những

¹² Jaime A. FlorCruz, ‘The Rise and Fall of China’s Bo Xilai’, CNN, 16 March 2012, <http://edition.cnn.com/2012/03/16/world/asia/florcruzxilai-china/index.html>; Roderic Broadhurst, ‘The Suppression of Black Societies in China’, *Trends in Organized Crime*, vol. 16, no. 1, 2013, pp. 95–113.

¹³ Peng Wang, ‘The Rise of the Red Mafia in China: A Case Study of Organised Crime and Corruption in Chongqing’, *Trends in Organized Crime*, vol. 16, no. 1, 2013, pp. 49–73; Andrew Wedeman, ‘The Challenge of Commercial Bribery and Organized Crime in China’, *Journal of Contemporary China*, vol. 2, no. 79, 2013, pp. 18–34.

¹⁴ ‘Models of Development: Chongqing Rolls On’, *Economist*, 28 April 2012, <http://www.economist.com/node/21553495>.

¹⁵ William A. Callahan, *China Dreams: 20 Visions of the Future* (Oxford: Oxford University Press, 2013), p. 84.

¹⁶ Michael Bristow, ‘Torture Claims Emerge in China’s Bo Xilai Scandal’, BBC, 21 April 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asiachina-17790632>; Vincent R. Johnson and Stephen C. Loomis, ‘The Rule of Law in China and the Prosecution of Li Zhuang’, *Chinese Journal of Comparative Law*, vol. 1, no. 1, 2013, pp. 66–83.

¹⁷ Tong Zhiwei, ‘Chongqing Daheixing Shehui Guanli Moshi Yanjiu Baogao’, 21ccom.net, 20 February 2012, http://www.21ccom.net/articles/zgyj/ggzhc/article_2012021353482.html.

người Trung Quốc theo chủ nghĩa tự do sớm phác họa “phong trào đỏ” của Bạc như một cuộc “phục hưng chủ nghĩa Mao”.¹⁸ Chương Minh (Zhang Ming), một nhà khoa học chính trị tại trường Đại học Nhân dân, nhận thấy rằng “phần lớn nhạc đỏ nói về cách mạng và bạo lực. Hiện nay họ lại sử dụng nhạc đỏ để ca ngợi đảng và đảng viên, điều đó chả có nghĩa lý gì cả”.¹⁹

Bản thân Ông Dương cũng chỉ trích mô hình Trùng Khánh và khuyến khích mọi người nên “nghiên cứu và nhìn lại lịch sử của ĐCS thay vì chỉ hát ca ngợi về hào quang của nó”.²⁰ (Tất nhiên chiến dịch của Bạc nhằm trấn áp tội phạm có tổ chức cũng có hàm ý chỉ trích nhiệm kỳ của Ông Dương tại Trùng Khánh, cho rằng ông này đã khoan dung với tội phạm; và mô hình này phần nào được xem như một đòn để loại bỏ Ông trong cuộc đua tranh giành ghế trong Thường vụ Bộ Chính trị).²¹ Hơn nữa, phong thái lãnh đạo lôi cuốn của Bạc cũng như mối quan hệ mật thiết của ông với lực lượng Quân đội giải phóng Nhân dân và các quan chức trong bộ máy đảng có thể bị coi là một trở ngại đối với hệ thống lãnh đạo tập thể của Trung Quốc – trong đó những cá tính cuốn hút không được khuyến khích do e ngại nạn sùng bái cá nhân.²² Như Francis Fukuyama đã nói:

Bạc Hy Lai thực sự có tiềm năng trở thành một hoàng đế tồi – ông ta là người duy nhất trong giới quan chức cấp cao có tính cuốn hút để vượt ra ngoài nguyên tắc đồng thuận thời kỳ hậu Mao... Nếu Bạc được thăng tiến, ông ta có thể đã lật đổ hệ thống và phá vỡ mọi nguyên tắc.²³

Cuối cùng, với Tập Cận Bình, bản án dành cho Bạc Hy Lai là yếu tố quan trọng để củng cố vững chắc thêm bước chuyển giao quyền lực chính thức và đảm bảo tiếp tục có được sự ủng hộ của các cựu lãnh đạo.

¹⁸ Willy Lam, ‘The Maoist Revival and the Conservative Turn in Chinese Politics’, *China Perspectives*, no. 2, 2012, pp. 5–15.

¹⁹ Edward Wong, ‘Repackaging the Revolutionary Classics of China’, *New York Times*, 29 June 2011, <http://www.nytimes.com/2011/06/30/world/asia/30redsong.html>.

²⁰ Louisa Lim, ‘Cake Theory Has Chinese Eating up Political Debate’, NPR, 6 November 2011, <http://www.npr.org/2011/11/06/142047654/cake-theory-has-chinese-eatingup-political-debate>.

Ông Dương hiện đang giữ chức phó thủ tướng Trung Quốc.

²¹ ‘Chinese Politics: The Sacking of Bo Xilai’, *Economist*, 17 March 2012, <http://www.economist.com/node/21550309>.

²² ‘China: Bo Xilai Affair Could Provoke Challenge to Entire System’, *Democracy Digest*, 16 March 2012, <http://demdigest.net/blog/china-bo-xilai-affair-could-provokechallenge-to-entire-system/>.

²³ Jamil Anderlini, ‘China Seeks to Erase Bo Xilai Influence’, *Financial Times*, 23 September 2013, <http://www.ft.com/cms/s/0/c9c8d264-243c-11e3-a8f7-00144feab7de.html#axzz2yrwmYHhU>.

Bước sa cơ của Bạc

Vụ việc châm ngòi cho xì căng đan gây chú ý nhất ở Trung Quốc kể từ năm 1989 là vụ bắt giữ Vương Lập Quân, cựu phó thị trưởng và cảnh sát trưởng Trùng Khánh. Vào ngày 24 tháng 9 năm 2012, Tòa án Nhân dân trung cấp thành phố Thành Đô đã kết án ông Vương 15 năm tù vì tội lợi dụng pháp luật cho mục đích cá nhân, đào ngũ, lạm dụng quyền lực và nhận hối lộ.²⁴ Cụ thể, ông này bị kết tội lạm quyền để che giấu cho Cốc Khai Lai – vợ Bạc Hy Lai – và Trương Hiểu Quân, một người trợ lý của gia đình, tội ám sát doanh nhân người Anh Neil Heywood.

Trước khi bị bắt giữ và kết tội, Vương Lập Quân đã bí mật báo cáo với Bạc về sự liên đới của Cốc Khai Lai trong vụ Heywood, với hy vọng sẽ đổi được thông tin này lấy một cơ hội thăng tiến, hoặc ít nhất thoát được sự điều tra về những cáo buộc tham nhũng của mình. Nhưng thay vào đó, Vương được cho là đã bị Bạc bạt tai, đấm và đe dọa.²⁵ Vào tháng 2 năm 2012, một Vương Lập Quân hoảng loạn đã bỏ trốn đến lãnh sự quán Hoa Kỳ tại Thành Đô, bất chấp nguy cơ mắc tội phản bội vì hành động này. Tại lãnh sự quán, Vương đã đưa ra những bằng chứng ám chỉ gia đình Bạc liên đới trong vụ Neil Heywood. Yêu cầu xin tị nạn chính trị của Vương bị từ chối và ông bị bắt giữ bởi Bộ An ninh quốc gia Trung Quốc.²⁶ Vụ bê bối Vương Lập Quân kéo theo một cuộc điều tra tỉ mỉ về những nhân vật quanh Bạc, bao gồm cả vợ ông ta. Bạc cũng sớm bị khai trừ khỏi các vị trí trong đảng sau đó.

Trong phiên tòa xét xử Cốc Khai Lai vào ngày 9 tháng 8 năm 2012, Cốc thừa nhận đã đầu độc Heywood bởi từ một bất đồng trong kinh doanh, Heywood đã đe dọa sự an toàn của con trai bà là Bạc Qua Qua. Ngày 20 tháng 8 năm 2012, Tòa án trung cấp thành phố Hợp Phì đã tuyên án tử hình với Cốc – nhưng nếu có thái độ tốt thì sau hai năm sẽ được giảm xuống còn tù chung thân. Một năm sau, vào ngày 22 tháng 9 năm 2013, Tòa án Nhân dân trung cấp thành phố Tế Nam tuyên án tù chung thân với Bạc Hy Lai vì tội nhận hối lộ 20 triệu nhân dân tệ (3,3 triệu đô la Mỹ), tội tham ô khoảng 5 triệu nhân dân tệ (817.000 đô la Mỹ) khi còn là thị trưởng thành phố Đại Liên (từ 1993 đến 2000), và tội lạm dụng quyền lực để che giấu vụ giết Heywood. Tòa án cũng tước bỏ quyền lợi chính trị của ông suốt đời và tịch thu toàn bộ tài sản.²⁷

²⁴ 'Wang Lijun Sentenced to 15 Years in Prison', Xinhua, 24 September 2012, http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-09/24/c_131868689.htm.

²⁵ 'Did Bo Xilai Slap or Punch Wang Lijun?', *Wall Street Journal*, 23 September 2013, <http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2013/09/23/did-bo-xilai-slap-or-punch-wang-lijun>.

²⁶ Jamil Anderlini, 'China Jails Wang Lijun for 15 Years', *Financial Times*, 24 September 2013, <http://www.ft.com/cms/s/0/dddc7e84-05ea-11e2-bce8-00144feabdc0.html#axzz2yrwmYHhU>.

²⁷ 'Bo Xilai Gets Life in Prison', *China Daily*, 22 September 2013, http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-09/22/content_16984347.htm.

Lãnh đạo ĐCS miêu tả vụ Bạc Hy Lai như một vấn đề tội phạm đơn thuần hơn là một cuộc đấu tranh chính trị.²⁸ Theo truyền thông quốc gia nước này, bản án của Bạc là một thắng lợi trong công cuộc chống tham nhũng.²⁹ Cơ quan ngôn luận của ĐCS, tờ *Nhân dân nhật báo*, đã kết luận trong một bài xã luận rằng “sự trừng phạt cương quyết theo luật pháp đối với Bạc Hy Lai đã cho thấy không có một ngoại lệ nào trước kỷ cương của Đảng và luật pháp quốc gia”.³⁰ Việc tường thuật trực tiếp các lời khai của nhân chứng trong phiên tòa xét xử Bạc trên các tiểu blog cũng được coi là đã phản ánh “sự minh bạch lịch sử” và “bước tiến lịch sử trong nền pháp quyền” ở Trung Quốc.³¹

Tuy nhiên, nhiều người đặt nghi vấn cho sự diễn giải này. Trương Chí An (Zhang Zhi'an), một giáo sư khoa báo chí thuộc Đại học Trung Sơn tại thành phố miền Nam Quảng Châu, cho rằng những tường thuật trên tiểu blog đã được chọn lọc và không theo thời gian thực.³² Những thắc mắc khác cũng được nêu lên liên quan đến chi tiết mối quan hệ giữa gia đình Bạc và nạn nhân Heywood, cũng như mức độ và bản chất sự tham nhũng của Bạc.³³ Những phiên tòa xét xử ở Trùng Khánh cũng là những vụ xử “xã hội đen” đầu tiên, đã làm lộ ra việc chính quyền sử dụng một cách hệ thống việc nghe lén liên lạc viễn thông, không chỉ để điều tra các hoạt động phạm pháp mà rõ ràng còn để theo dõi các đối thủ chính trị.³⁴

Nhiều nhà phân tích phương Tây suy đoán rằng Bạc phải chịu một mức án nặng nề là do ông đã tự biện hộ mạnh mẽ trong phiên xử chứ không thể hiện một thái độ ăn năn, điều làm các nhà lãnh đạo đảng tức giận.³⁵ Theo báo chí phương Tây, ngoài vụ ám sát Heywood và tội bao che của Vương, thì Bạc chỉ là một kẻ gơ đầu chịu báng trong một cuộc thanh trừng chính trị: như Bùi Mẫn Hân (Minxin Pei)

²⁸ ‘China Voice: Why Do Rumors Repeatedly Arise in Bo Xilai Incident?’, Xinhua, 29 April 2012, http://news.xinhuanet.com/english/indepth/2012-04/29/c_131560026.htm.

²⁹ ‘Unremitting, Lawful Effort Against Corruption: People’s Daily’, Xinhua, 22 September 2013, http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-09/22/c_125426185.htm.

³⁰ ‘Jianchi Fazhi Fanfu, Jianshe Lianjie Zhengzhi’, *People’s Daily*, 23 September 2013, <http://opinion.people.com.cn/n/2013/0922/c1003-22994604.html>.

³¹ Zheng Haijian, ‘Cong Bo Xilai Gongshen Ganshou Fazhi Zai Zhongguo de Liliang’, *People’s Daily*, 22 August 2013, <http://opinion.people.com.cn/n/2013/0822/c1003-22664003.html>.

³² Qiang Zhang, ‘Microblogging the Bo Xilai Trial: Transparency or Theatre?’, BBC, 23 August 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-china-23806657>.

³³ Kerry Brown, ‘Former Diplomat Kerry Brown Discusses the Fate of Bo Xilai on The World’, ABC News, 21 August 2013, <http://www.abc.net.au/news/2013-08-21/former-diplomat-kerry-brown-discusses-the-fate-of/4903840>.

³⁴ Jonathan Ainsfield and Ian Johnson, ‘Ousted Chinese Leader is Said to Have Spied on Other Top Officials’, *New York Times*, 25 April 2012, <http://www.nytimes.com/2012/04/26/world/asia/bo-xilai-said-to-have-spied-ontop-china-officials.html>.

³⁵ ‘The Bo Xilai: End of the Road?’, *Economist*, 28 September 2013, <http://www.economist.com/news/china/21586884-tough-sentence-popular-leader-end-road>.

nói: “Tham vọng, tính cách hung hăng và tàn nhẫn của Bạc đe dọa các đối thủ và tạo thành chính tội ác của ông ta”.³⁶

Tuy nhiên, cũng có rất nhiều lý do để tin rằng những lời buộc tội Bạc có giá trị xác thực. Mặc dù tòa không xử tội lạm quyền trong chiến dịch “đả hắc”, chi tiết về sự tham nhũng của Bạc càng lộ rõ khi vợ ông, Cốc Khai Lai, xác nhận việc gia đình họ Bạc giữ quan hệ gần gũi với doanh nhân Từ Minh (Xu Ming), người được cho là đã hối lộ Bạc để có được hưởng những biệt đãi trong kinh doanh.³⁷ Trong phần biện hộ, Bạc khai vợ ông và Vương có quan hệ thân mật, và điều đó lý giải hành động của họ trong vụ Heywood – nhưng điều đó cũng là động cơ để Bạc làm tất cả những gì có thể để ngăn chặn bất cứ bê bối nào có thể diễn ra sau đó.

Tham nhũng có tổ chức và mang tính cộng sinh

Theo chuyên gia về Trung Quốc Ketty Brown, vụ án của Bạc làm dấy lên những nghi vấn “tại sao các giới chức của đảng không hề biết hoặc không hành động gì trước tội biển thủ của ông này từ mười năm trước, thay vào đó lại để bạt cho Bạc tiếp tục thăng tiến”.³⁸ Thực sự thì sự nghiệp của Bạc chính là một minh chứng cho việc quan chức tham nhũng tại Trung Quốc vẫn thường thăng quan tiến chức liên tục mà không hề lo ngại sẽ bị điều tra hình sự.³⁹

Hiện tượng thăng tiến bất chấp tham nhũng bắt nguồn từ nét văn hóa quan liêu đặc trưng của đạo Khổng, vốn đề cao nhân trị hơn pháp trị. Khái niệm *guanxi* (quan hệ), ý chỉ sự có đi có lại trong các mối quan hệ của con người, từ lâu đã định hình nên lối sống của các quan chức đảng. Xuezhi Guo quan sát: “[trên lý thuyết], Đảng cực kỳ phụ thuộc vào nguyên tắc Lê-nin-nít và ý thức hệ Cộng sản để kiểm soát hành vi của các đảng viên, nhưng trên thực tế những tiêu chuẩn này được thực thi qua những mối quan hệ cá nhân”.⁴⁰

Thông qua phân tích cơ sở dữ liệu thông tin tiểu sử của các thành viên Ủy ban Trung ương Đảng, các nhà khoa học chính trị Victor Shih, Christophe Adolph và

³⁶ Minxin Pei, ‘The Legacy of Bo Xilai’, *Diplomat*, 25 September 2013, <http://thediplomat.com/2013/09/the-legacy-of-bo-xilai/>.

³⁷ ‘Bo Xilai Rejects “Insane” Wife Gu Kailai’s Testimony’, BBC, 23 August 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-china-23806575>.

³⁸ Kerry Brown, ‘After Bo, China’s Political Dysfunction Just as Opaque’, *South China Morning Post*, 24 September 2013, <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1316103/after-bo-chinas-political-dysfunction-just-opaque>.

³⁹ Án phạt tội tham nhũng cho Bạc Hy Lai có từ năm 1999, khi ông là thị trưởng thành phố Đại Liên. Chi tiết xem thêm tại Sun Xi, ‘Bo Xilai: Anti-corruption Failure in China’, Worldpress, 31 August 2013, <http://www.worldpress.org/Asia/3980.cfm>.

⁴⁰ Xuezhi Guo, ‘Dimensions of Guanxi in Chinese Elite Politics’, *China Quarterly*, no. 46, 2001, pp. 69–90, 70.

Lưu Minh Hưng (Liu Mingxing) nhận thấy rằng trong thời kỳ hậu cải cách, những mối quan hệ phe phái với các lãnh đạo đảng cấp cao, trình độ học vấn và thành tích thu ngân sách ở địa phương quan trọng hơn yếu tố năng lực công tác cá nhân trong việc đánh giá ứng viên thích hợp cho việc đề bạt.⁴¹ Từ đây có thể suy đoán “luật chìm” của hệ thống đề bạt cán bộ ở Trung Quốc chính là việc nuôi dưỡng các mối quan hệ cá nhân và thành tích thu ngân sách của địa phương.

Các phe cánh chính trị ở Trung Quốc thường được xây dựng quanh mạng lưới quan hệ của các quan chức cấp cao. Những mối quan hệ bè phái có thể hình thành từ những điểm chung như từng làm việc cùng một khu vực (ví dụ như “Cánh Thượng Hải” của Giang Trạch Dân)⁴² hay cùng một đơn vị cơ quan (như “Đoàn phái” hay Đoàn Thanh niên đứng đầu là Hồ Cẩm Đào).⁴³ Trong một mạng lưới *guanxi* (quan hệ), các thành viên phải trung thành tuân thủ những quy tắc không chính thức về sự có đi có lại và bình đẳng. Những điều luật bất thành văn này khuyến khích, và đôi khi còn yêu cầu các quan chức cấp cao phải chia sẻ cơ hội và sự đề bạt với những người thân cận trong mạng lưới đó. Trong khi đó, những quan chức cấp thấp và các doanh nhân thường đạt được thăng tiến hoặc các cơ hội kinh doanh bằng cách hối lộ các quan chức cấp cao.⁴⁴ Như Yang Jisheng đã nói,

bản thân quyền lực được trao đổi như một thứ hàng hóa khan hiếm. Ở Trung Quốc, quyền lực đổi lấy tiền bạc, quyền lực đổi lấy quyền lực, và quyền lực đổi lấy tình dục. Nó thấm thấu vào từng lĩnh vực của cuộc sống bao gồm cả giáo dục, nguồn nhân lực và luật pháp. Tại Trung Quốc ngày nay, nếu anh muốn đạt được cái gì đó, không quan trọng anh tài giỏi như thế nào, mà liệu anh có quan hệ với những người có quyền lực hay không. Những cá nhân thân cận với quan chức chính phủ, như là con cái, thư ký, lái xe và tình nhân, trở thành những kẻ môi giới quyền lực.⁴⁵

⁴¹ Victor Shih, Christopher Adolph and Mingxing Liu, ‘Getting Ahead in the Communist Party: Explaining the Advancement of Central Committee Members in China’, *American Political Science Review*, vol. 106, no. 1, 2012, pp. 166–87.

⁴² “Cánh Thượng Hải” là một thuật ngữ được các nhà quan sát chính trị sử dụng để chỉ một nhóm không chính thức các quan chức thăng tiến nhờ vào mối liên hệ với chính quyền thành phố Thượng Hải dưới quyền cựu Tổng bí thư ĐCSTQ Giang Trạch Dân. Chi tiết xem thêm tại Cheng Li, ‘One Party, Two Coalitions in China’s Politics’, *East Asia Forum*, 16 August 2009, <http://www.eastasiaforum.org/2009/08/16/one-party-two-coalitions-in-chinas-politics>.

⁴³ Phái Đoàn phái chỉ những quan chức chính phủ trong ĐCSTQ xuất thân từ Đoàn Thanh niên Cộng sản. Chi tiết xem thêm tại ‘Viewpoint: The Powerful Factions Among China’s Rulers’, BBC, 6 November 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-china-20203937>.

⁴⁴ Ling Li, ‘Performing Bribery in China: Guanxi-practice, Corruption With a Human Face’, *Journal of Contemporary China*, vol. 20, no. 68, 2011, pp. 1–20; Jing Vivian Zhan, ‘Filling the Gap of Formal Institutions: The Effects of Guanxi Networks on Corruption in Reform-era China’, *Crime, Law and Social Change*, vol. 58, no. 2, 2012, pp. 93–109.

⁴⁵ Yang Jisheng, ‘Taking on the Power Brokers’, *Financial Times*, 20 September 2013, <http://www.ft.com/cms/s/2/8c6375c2-1f42-11e3-b80b-00144feab7de.html>.

Mặc dù hệ thống chính trị Trung Quốc thiếu sự minh bạch và các biện pháp kiểm soát và cân bằng quyền lực hiệu quả, việc phát triển mạng lưới quan hệ của các quan chức chính phủ và các đảng viên đã dẫn đến nạn tham nhũng tràn lan ở nước này. Sự đổi chác tiền bạc – quyền lực giữa các thành viên của mạng lưới được coi là bình thường, thậm chí là cần thiết, ngay cả khi những hành vi trao đổi lẫn nhau này có thể rơi vào phạm trù tham nhũng hay gia đình trị nếu nhìn từ góc độ của luật hình sự. Những nguyên tắc bất thành văn về *quan hệ* đặt ra những thách thức căn bản cho những nỗ lực chống tham nhũng trong các thể chế đảng – nhà nước ở Trung Quốc.⁴⁶

Trùng trị những quan chức cấp cao dính líu đến tham nhũng đòi hỏi chính phủ phải phá vỡ mạng lưới quan hệ - thứ đã bảo vệ những quan chức này khỏi sự trừng phạt của pháp luật. Tuy nhiên những nguyên tắc về có đi có lại và tầm quan trọng của *mianzi* (thể diện) giữa các thành viên trong mạng lưới lại thường dẫn đến những hành vi cố tình hướng hình phạt đến các cá nhân ở ngoài mạng lưới đó. Trong chính trị Trung Quốc, nếu một lãnh đạo phát động chiến dịch chống tham nhũng nhắm đến những người cùng phe, danh dự cũng như thể diện của lãnh đạo đó sẽ bị hủy hoại trong lòng mạng lưới. Do đó, mạng lưới *quan hệ* đã chứng tỏ được sự bền vững của mình, bất chấp những nỗ lực không ngừng chống nạn tham quan.

Các chiến dịch chống tham nhũng: giải pháp hay là mối đe dọa?

Tham nhũng được coi như một vấn nạn xã hội, làm cản trở phát triển kinh tế, tạo ra bất ổn chính trị, bào mòn tính hợp pháp của các thể chế công và hạ thấp những tiêu chuẩn đạo đức của toàn xã hội.⁴⁷ Vì thế, khả năng hạn chế nạn tham nhũng của những nhà lãnh đạo mới có vai trò trọng yếu đối với tương lai của Trung Quốc. Từ góc độ của nhiều người dân Trung Quốc, tham nhũng là một vấn đề địa phương, liên quan mật thiết đến các quan chức chính quyền cấp trung và cấp thấp. Tuy nhiên, như tờ *Economist* bình luận, vụ xử Bạc Hy Lai đã tiết lộ “sự thối nát đến tận trung tâm của nền chính trị Trung Quốc”.⁴⁸ Tội lạm dụng quyền lực của Bạc kéo theo việc điều tra các quan chức chóp bu khác, gồm cả Chu Vĩnh Khang, cựu chủ nhiệm Ủy ban Chính pháp trung ương (vốn được biết đến như là “trung tâm quyền

⁴⁶ Yadong Luo, ‘The Changing Chinese Culture and Business Behavior: The Perspective of Intertwinement Between Guanxi and Corruption’, *International Business Review*, vol. 17, no. 2, 2008, pp. 188–93.

⁴⁷ Dẫn chứng xem tại Zengke He, ‘Corruption and Anti-corruption in Reform China’, *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 33, no. 2, 2000, pp. 243–70.

⁴⁸ ‘Chinese Politics: The Sacking of Bo Xilai’, *Economist*, 17 March 2012, <http://www.economist.com/node/21550309>.

lực thứ hai” trong ĐCS) và từng là người ủng hộ mạnh mẽ cho Bạc Hy Lai.⁴⁹ (Truyền thông phương Tây và các tờ báo tiếng Trung ở hải ngoại đều gắn Chu với những cuộc điều tra tham nhũng liên quan đến Tưởng Khiết Mẫn [Jiang Jiemin], người đứng đầu Ủy ban Quản lý và Giám sát Tài sản Nhà nước, và bốn quan chức đứng đầu PetroChina).⁵⁰

Việc phanh phui những vụ tham nhũng như thế này chỉ càng gây tổn hại đến lòng tin của nhân dân vào ĐCS và nhà nước, một khía cạnh mà đảng vô cùng coi trọng.⁵¹ Bản báo cáo của Ủy ban Kiểm tra và Kỷ luật trung ương (CCDI) trình lên Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ 18 của ĐCS công bố 668.429 người đã phải chịu “kỷ luật về mặt đảng hoặc chính quyền” trong 5 năm qua. Trong những vụ án mà cơ quan này điều tra, 24.584 cá nhân đã được giao cho các cơ quan tư pháp xử lý. Mặc dù rõ ràng số lượng đảng viên giữ vị trí cao (ở cấp huyện [xian] hoặc sở [chu]) trở thành mục tiêu điều tra của CCDI tăng lên nhiều so với trong quá khứ, nhưng ảnh hưởng của CCDI lên mức độ và phạm vi tham nhũng lại gần như khó xác định được. Ví dụ như những năm đầu thập niên 1990, chỉ có một vài thành viên ở cấp này hoặc cao hơn (cấp tỉnh [sheng] hoặc bộ [bu]) bị điều tra, nhưng cho đến năm 2008 con số này đã tăng đến hàng chục người ở các cấp cao và gần 5.000 người ở cấp trung.⁵² Một nghiên cứu của Liên Hợp Quốc về tội phạm trong kinh doanh ở Trung Quốc chỉ ra rằng tham nhũng là một rủi ro nghiêm trọng đối với rất nhiều doanh nghiệp, nhưng có lẽ ảnh hưởng chưa lan rộng như ở Đông Âu hay các vùng đang trải qua những thay đổi nhanh chóng khác.⁵³

Tuy nhiên, ngay cả khi những chiến dịch chống tham nhũng có vẻ thành công, đôi khi chúng vẫn có thể che đậy những động cơ khác, ví dụ như một cuộc thanh trừng chính trị hay đấu tranh quyền lực nội bộ.⁵⁴ Cuộc chiến đẩy lùi tham nhũng chính là một vũ khí chính trị và kỷ luật đã được thể hiện trong lịch sử của

⁴⁹ Huang Wenguang, ‘China’s Corruption Purge Continues Against Zhou Yongkang’, *Daily Beast*, 2 September 2013, <http://www.thedailybeast.com/articles/2013/09/02/china-s-corruption-purge-continuesagainst-zhou-yongkang.html>.

⁵⁰ Chris Buckley và Jonathan Ansfield, ‘Senior Chinese Official Falls Under Scrutiny as Some Point to Larger Inquiry’, *New York Times*, 1 September 2013, <http://www.nytimes.com/2013/09/02/world/asia/senior-chinese-official-is-investigatedfor-graft.html>; ‘Net Closes on Former China Security Chief’, *Financial Times*, 11 October 2013, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/9540d4e2-3265-11e3-b3a7-00144feab7de.html>.

⁵¹ Jamil Anderlini, ‘China Corruption Trials Risk Erosion of Party Legitimacy’, *Financial Times*, 25 September 2013, <http://www.ft.com/cms/s/0/3b3a5c50-25d8-11e3-ae88-00144feab7de.html#axzz2yrwmYHhU>.

⁵² Liên lạc cá nhân với Fu Hualing, 8–9 November 2012.

⁵³ Roderic Broadhurst, Brigitte Bouhours và Thierry Bouhours, ‘Business and the Risk of Crime in China’, *British Journal of Criminology*, vol. 53, no. 2, 2013, pp. 276–96.

⁵⁴ Willy Lam, ‘Hu Draws Blood in Wang Lijun Scandal’, *China Brief*, vol. 12, no.5, 2012, pp. 1–3; Yawei Liu, ‘Bo Xilai’s Campaign for the Standing Committee and the Future of Chinese Politicking’, *China Brief*, vol. 11, no. 21, 2011, pp. 8–11.

ĐCSTQ. Sự đe dọa từ những hoạt động chống tham nhũng tạo điều kiện cho lãnh đạo kiểm soát được nội bộ: đảng viên nào phản đối chính sách hiện tại của ĐCS hoặc gây trở ngại đến lợi ích của các lãnh đạo đảng là những người dễ bị cáo buộc tham nhũng. Ví dụ như trường hợp Trần Hy Đồng (Chen Xitong) – cựu ủy viên Bộ chính trị và Bí thư thành ủy Bắc Kinh – đã bị cách chức từ năm 1995 và năm 1998 bị kết án 16 năm tù vì tội tham nhũng và không làm tròn trách nhiệm. Cú vấp ngã của Trần có lẽ là do sự chống đối ra mặt của ông đối với Giang Trạch Dân, và do cả lòng tham của chính ông ta nữa.⁵⁵ Một ủy viên Bộ chính trị khác cũng bị hạ bệ là Trần Lương Vũ (Chen Liangyu), cựu Bí thư thành ủy Thượng Hải. Ông bị kết án 18 năm tù vì tham gia nhận hối lộ và sử dụng trái phép Quỹ an sinh-xã hội của thành phố Thượng Hải. Lệnh bắt giữ được thi hành sau khi ông này thách thức Chủ tịch nước lúc đó là Hồ Cẩm Đào.⁵⁶

Cũng giống như thời các vị lãnh đạo trước, chiến dịch của Tập Cận Bình là thời cơ cho chủ nghĩa cơ hội trong chính trị. Rốt cuộc, người hưởng lợi lớn nhất từ cú ngã ngựa của Bạc có lẽ chính là ông Tập: việc làm sạch bộ máy đảng không chỉ củng cố thêm nhiệm kỳ đầu làm Chủ tịch nước của ông, mà tất cả những “con hổ” đã bị điều tra hoặc bị khởi tố cho đến nay có vẻ như đều là đối thủ chính trị của Tập.⁵⁷ Tuy nhiên cách tiếp cận này có nguy cơ làm xói mòn sự đoàn kết giữa các lãnh đạo và có thể tiêu hủy viễn cảnh cải cách dân chủ tiến bộ cả trong lòng đảng và rộng hơn là các thể chế nhà nước ở Trung Quốc.⁵⁸

Nếu cuộc “đi săn hổ” này của Tập thành công trong việc hạ bệ những người như Chu Vĩnh Khang, nó sẽ phá vỡ một điều luật bất thành văn, được Đặng Tiểu Bình truyền lại từ sau Cách mạng Văn hóa: các ủy viên thường vụ Bộ chính trị không được truy tố lẫn nhau.⁵⁹ Điều lệ này được đặt ra nhằm đảm bảo đoàn kết trong nội bộ đảng và giảm thiểu cái giá phải trả nếu để thua một cuộc chiến chính

⁵⁵ ‘Chen Xitong: Timely Passing’, *Economist*, 5 June 2013, <http://www.economist.com/blogs/analects/2013/06/chen-xitong>.

⁵⁶ Jonathan Watts, ‘Shanghai’s Communist Party Chief Sacked in Corruption Purge’, *Guardian*, 25 September 2006, <http://www.theguardian.com/world/2006/sep/25/china.jonathanwatts>.

⁵⁷ ‘A Chinese Power Struggle: Hunting Tigers’, *Economist*, 7 September 2013, <http://www.economist.com/news/leaders/21585004-cracking-downcorrupt-officials-xi-jinping-must-notforget-fundamental-reforms-hunting>.

⁵⁸ Ezra F. Vogel, *Deng Xiaoping and the Transformation of China* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011), p. 390.

⁵⁹ Jaime A. FlorCruz, ‘Is China’s Corruption Crackdown Really a Political Purge?’, CNN, 5 September 2013, <http://edition.cnn.com/2013/09/05/world/asia/chinacorruption-crackdown-florcruz/index.html>; Heather Timmons, ‘Is Zhou Yongkang China’s Next Bo Xilai?’, *Atlantic*, 28 August 2013, <http://www.theatlantic.com/china/archive/2013/08/is-zhou-yongkang-chinas-next-boxilai/279139>; Jonathan Ansfield and Chris Buckley, ‘China Focusing Graft Inquiry on Ex-Official’, *New York Times*, 15 December 2013, <http://www.nytimes.com/2013/12/16/world/asia/china-presses-corruption-inquiryof-powerful-former-security-official.html>.

trị. Bất cứ động thái nào chống lại Chu hay những người giống ông ta có thể dẫn đến sự chia rẽ sâu sắc giữa các nhà lãnh đạo Trung Quốc, từ đó đe dọa đến khả năng tiến hành những cải cách quan trọng của đất nước. Cùng lúc đó, nếu như chiến dịch của Tập có sự thiên vị hoặc không triệt để, đặc biệt nếu Tập bị chỉ trích vì đã đặc miễn cho những thành viên trong mạng lưới *quan hệ* của riêng mình, thì điều này sẽ chỉ làm xói mòn thêm tính chính đáng của ĐCSTQ và hằn sâu thêm sự thất vọng của dân chúng.⁶⁰

Việc phát triển các đạo luật về tài sản không có nguồn gốc (đã được đưa vào bộ luật hình sự của Trung Quốc năm 2009 tại điều 395) có thể sẽ là chỉ dấu cho thấy quyết tâm thực sự triệt phá nạn tham nhũng.⁶¹ Một hướng khác có thể là sự đẩy nhanh tiến độ áp dụng luật kê khai tài sản công đối với công chức. Việc thi hành thành công luật tố tụng hình sự cũng rất quan trọng, cho dù luật có cho phép thực hiện *song quy* (shuang gui - chế độ giam giữ và thẩm vấn đặc biệt, được miễn trừ khỏi các thủ tục bắt buộc) trong những vụ án tham nhũng nghiêm trọng và đe dọa đến an ninh quốc gia.⁶² Tuy nhiên, việc tiến hành những điều trên và những cải cách cấp bách khác vẫn có thể gặp trở ngại từ những nhóm lợi ích chính trị cao nhất. Tháng 10 năm 2012, theo tờ *New York Times*, Ôn Gia Bảo (Thủ tướng Trung Quốc từ năm 2003-13) và gia đình của ông sở hữu khối tài sản trị giá 2,7 tỉ đô la Mỹ nằm trong cổ phần và đầu tư, nhưng không có một cuộc điều tra nào về tính hợp pháp của tài sản gia đình.⁶³ Bản thân ông Ôn bác bỏ thông tin của bản báo cáo với mình chứng về lối sống tiết kiệm của mình, tuy nhiên khối tài sản tích lũy của gia đình ông chứng tỏ rằng bất chấp việc một quan chức liêm chính đến đâu thì các thành viên gia đình và những người thân cận với các quan chức cấp cao vẫn có thể được lợi từ ảnh hưởng không chính đáng của các quan chức Đảng.

⁶⁰ Yuhua Wang, 'Bo Xilai and the Dilemma of China's Anti-corruption Campaign', CNN, 25 September 2013, <http://edition.cnn.com/2013/09/24/opinion/bo-xilai-china-corruptionyuhua-wang/index.html>.

⁶¹ Điều 395 (2009) tăng mức xử phạt đối với công chức nhà nước nắm giữ những tài khoản ngân hàng nước ngoài không được kê khai, nhưng những điều khoản của luật không áp dụng cho các nghi phạm là tư nhân hay đoàn thể, và chúng còn khá mới (và được định nghĩa sơ sài): "Bất cứ công chức nào có tài sản vượt quá *mức thu nhập theo luật* và *sự chênh lệch lớn* thì bắt buộc phải *giải trình* nguồn gốc của tài sản. Nếu công chức đó không chứng minh được, phần chênh lệch sẽ bị coi là thu nhập bất hợp pháp, và sẽ bị kết án không quá năm năm tù giam; *hoặc nếu sự chênh lệch là quá lớn*, sẽ bị kết án trên năm năm tù nhưng không vượt quá mười năm tù. Phần tài sản chênh lệch sẽ bị tịch thu".

⁶² Bộ luật tố tụng hình sự mới được thông qua vào kỳ họp thứ năm của Đại hội đại biểu nhân dân toàn quốc lần thứ 11, vào 14 tháng 3 năm 2012, với tên gọi "Luật sửa đổi luật Tố tụng Hình sự Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa" (Nghị lệnh số 55 của Chủ tịch nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa) có hiệu lực từ ngày 1 tháng 1 năm 2013.

⁶³ David Barboza, 'Billions in Hidden Riches for Family of Chinese Leader', *New York Times*, 25 October 2012, <http://www.nytimes.com/2012/10/26/business/global/family-of-wen-jiabao-holds-a-hidden-fortune-in-china.html>.

Gia đình của Tập Cận Bình cũng được cho là đang sở hữu một khối tài sản lớn. Tháng 6/2012, *Bloomberg* đưa tin rằng,

Khi Tập thăng tiến ở ĐCS, gia đình của ông ta cũng mở rộng kinh doanh sang các lĩnh vực gồm khoáng sản, bất động sản và các thiết bị điện thoại di động... Lợi tức bao gồm tiền đầu tư vào các công ty với tổng tài sản vào khoảng 376 triệu đô la; 18 phần trăm vốn gián tiếp ở một công ty kinh doanh đất hiếm với 1,73 tỉ đô la tài sản; và cổ phần trị giá 20,2 triệu đô la tại một công ty cổ phần đại chúng về công nghệ.⁶⁴

Mặc dù sau khi những chi tiết này được đưa lên, trang web của *Bloomberg* bị chính quyền Trung Quốc chặn ngay tức thì, vẫn tồn đọng câu hỏi về việc làm sao để lý giải được mối liên hệ giữa các quan chức cấp cao và các nhóm lợi ích kinh doanh.⁶⁵ Trong bối cảnh thực tiễn kê khai tài sản còn thiếu tính minh bạch và không được tiến hành chặt chẽ, việc nhận biết ai là người có xung đột lợi ích và ưu ái các doanh nghiệp rõ ràng là bất khả thi.

Kết luận

Sau ba thập kỷ cải cách kinh tế, Trung Quốc từ một nền kinh tế kế hoạch tập trung đã chuyển mình thành một nền kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa, trong đó quyền lực và tiền bạc được trao đổi rộng rãi. Trung Quốc cũng bước vào một thời kỳ chuyển tiếp với giá nhân công tăng, tăng trưởng kinh tế dần chậm lại, chia rẽ nông thôn – thành thị bị nới rộng, chênh lệch trong thu nhập gia tăng, các vấn đề môi trường trở nên tồi tệ hơn và những khác biệt trong xã hội ngày càng sâu sắc. Tình hình căng thẳng này cùng với an sinh xã hội còn yếu, tiếp tục làm lung lay ổn định xã hội.⁶⁶ Chính phủ cũng như nhân dân Trung Quốc đang tìm kiếm những mô hình phát triển thay thế để giải quyết những thách thức này, đồng thời nhằm duy trì chế độ tập trung dân chủ.

Đã có thời mô hình Trùng Khánh của Bạc Hy Lai, với sự tập trung khuyến khích phát triển chủ nghĩa tư bản nhà nước và trấn áp tội phạm có tổ chức, dường

⁶⁴ 'Xi Jinping Millionaire Relations Reveal Fortunes of Elite', Bloomberg News, 29 June 2012, <http://www.bloomberg.com/news/2012-06-29/xi-jinping-millionaire-relations-revealfortunes-of-elite.html>.

⁶⁵ 'Bloomberg Sites Blocked in China days after Xi Family Wealth Story', Reuters, 4 July 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/07/04/us-china-censorship-bloomberg-idUSBRE86306820120704>.

⁶⁶ Jane Golley and Ligang Song, 'Chinese Economic Reform and Development: Achievements, Emerging Challenges and Unfinished Tasks', in Garnaut Ross, Golley Jane and Song Ligang (eds), *China: The Next Twenty Years of Reform and Development* (Canberra: ANU EPress, 2010), pp. 1–18.

như đã minh họa cho quyết tâm của ĐCS nhằm tăng cường ổn định xã hội thông qua bộ máy chính quyền trong sạch.⁶⁷ Sự sụp đổ của Bạc cho thấy những tranh cãi trong nội bộ đảng về việc ĐCS nên tiến hành cải cách kinh tế - chính trị ra sao vẫn tiếp tục diễn ra ở những cấp cao nhất, và những chiến dịch chống tham nhũng đóng vai trò như một công cụ cho quyền lực cá nhân cũng như thể hiện chức năng quản trị hiệu quả. Điều này không có gì là mới: hồi ký của Triệu Tử Dương (nguyên Thủ tướng và Tổng bí thư ĐCSQT cho đến sự kiện Thiên An Môn năm 1989) tiết lộ rằng việc tiếp nhận “quà cáp” của các quan chức cấp cao trong nhiệm kỳ của ông chứng tỏ không một quan chức nào “trong sạch” và do đó mọi người đều có khả năng bị tố cáo tham nhũng một khi những bất đồng về chính trị và chính sách trở thành mâu thuẫn cá nhân.⁶⁸ Sự khác biệt trong vụ án của Bạc đó là nó phơi bày cho mọi người thấy nạn tham nhũng đã lan rộng trong các quan chức ở cấp cao nhất giống như ở cấp thấp nhất.

Trung Quốc đạt tăng trưởng kinh tế vượt bậc bất chấp những ảnh hưởng phá hoại từ tham nhũng cao độ. Khái niệm “[sự dẻo dai của chủ nghĩa chuyên chế](#)” được sử dụng để lý giải cho thành công của nhà nước Trung Quốc bất chấp tình trạng yếu kém liên quan tới việc ưu tiên quyền lực cá nhân hơn so với các nguyên tắc thể chế, cùng với đó là sự phụ thuộc vào việc cưỡng bức và cơ chế hoạch định chính sách tập trung hóa.⁶⁹ Thực sự, hướng tiếp cận tập trung hóa là cần thiết bởi chính quyền địa phương không thể trấn áp được thể loại tham nhũng cộng sinh, vốn dẫn đến tham nhũng có hệ thống được phản ánh ở vụ xì căng đan Bạc Hy Lai. Mặc dù vẫn còn những quan ngại rằng nạn tham nhũng ngày càng nghiêm trọng và được thể chế hóa. Đã có những dấu hiệu đảng đang nỗ lực để kiểm chế - nếu không nói là kiểm soát - tham nhũng thông qua một chuỗi chiến dịch chống tham nhũng tập trung vào nguyên tắc pháp quyền, tính minh bạch và từng bước tiến tới một chính phủ cởi mở hơn. Quả thực, Phó Hoa Linh (Fu Hualing) tin rằng “Đảng

⁶⁷ Willy Lam, ‘The CCP’s Disturbing Revival of Maoism’, *China Brief*, vol. 9, no. 23, 2009, pp. 2–4; Willy Lam, ‘Hu Draws Blood in Wang Lijun Scandal’, *China Brief*, vol. 12, no. 5, 2012, pp. 3–5.

⁶⁸ Du Daozheng, *Du Daozheng Rijì: Zhao Ziyang Hai Shuoguo Shenme* (Hong Kong: Cosmos Books Ltd, 2009), pp.

134–5; Zhao Ziyang (Adi Ignatious, Bao Pu and Renee Chiang, trans.), *Prisoner of the State: The Secret Journal of*

Premier Zhao Ziyang (New York: Simon and Schuster, 2009); personal communication with Professor Xia Ming, City University of New York, 12 November 2013.

⁶⁹ Andrew J. Nathan, ‘Authoritarian Resilience’, *Journal of Democracy*, vol. 14, no. 1, 2003, pp. 6–17; xem Steven Heydemann and Reinoud Leenders, ‘Authoritarian Learning and Authoritarian Resilience: Regime Responses to the “Arab Awakening”’, *Globalizations*, vol. 8, no. 5, 2011, pp. 647–53.

buộc phải thừa nhận việc xây dựng các thể chế mà về lâu dài có thể đem lại những thách thức nghiêm trọng đối với quyền lực của chính đảng".⁷⁰

Tuy nhiên, như Samantha Hoffman đã chỉ ra, trọng tâm chống tham nhũng không thể hiện "một tập thể lãnh đạo ĐCS cởi mở với những phong trào quần chúng, ngay cả trong ý định. Trên thực tế, các biện pháp chống tham nhũng dường như là nhằm đáp lại các động lực nội bộ của ĐCS chứ không chỉ vì các quan ngại của dân chúng, có nghĩa rằng *nhân dân vẫn chỉ là khán giả chứ không phải là người tham gia chủ động*".⁷¹ Và kiểu người thực dụng như Tập Cận Bình sẽ không cố gắng để đạt được sự minh bạch, chủ nghĩa hiến pháp hay nền dân chủ nếu chúng gây nguy cơ bất ổn hoặc tổn thất về quyền lực. Quả thực, người ta cho rằng Tập ít nhất đã từng hứng thú với mô hình Trùng Khánh, và có thể vẫn tìm thấy lợi ích ở một phiên bản sửa đổi của mô hình này.⁷²

Mặc dù cựu thủ tướng Ôn chỉ trích chiến dịch "hồng ca" và "đả hắc" của Bạc Hy Lai là gợi lại tấn bi kịch lịch sử - Cách mạng Văn hóa, thì từ khi nhậm chức, Tập đã tái khởi động mô hình "tự chỉnh huấn" của Mao (làm trong sạch bản thân, cải thiện bản thân, đổi mới bản thân và nhận thức về bản thân) để chống lại bốn thói hư tật xấu (gọi là "tứ phong", tức bốn vấn đề liên quan đến tác phong làm việc, gồm chủ nghĩa hình thức, chủ nghĩa quan liêu, chủ nghĩa hưởng lạc và xa hoa lãng phí).⁷³

So sánh với chủ nghĩa tân tả của Bạc, vốn được sử dụng để vận động quần chúng, sự phục hưng chủ nghĩa Mao của Tập đặt trọng tâm chủ yếu vào đảng và Quân đội giải phóng nhân dân (PLA).⁷⁴ Sự quay lại với chủ nghĩa Mao này có thể chủ yếu mang tính biểu tượng, không chỉ nhằm tái khẳng định những giá trị truyền thống của ĐCS, mà còn thể hiện rằng ông Tập sẽ tiếp tục áp dụng những biện

⁷⁰ Fu Hualing, 'Stability and Anticorruption Initiatives: Is There a Chinese Model?', University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper, 12 July 2013, xem tại http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2293025.

⁷¹ Samantha Hoffman, 'Power Vacuum – China Attempts to Clean Up Corruption', *Jane's Intelligence Review*, vol. 25, no. 11, 2013, p. 4.

⁷² John Garnaut, *The Rise and Fall of the House of Bo* (New York and London: Penguin Harmondsworth, 2013).

⁷³ 'The National People's Congress: What Worries Grandpa Wen', *Economist*, 14 March 2012, <http://www.economist.com/blogs/analects/2012/03/national-peoples-congress-0>; Russell Leigh Moses, 'What to Make of Xi Jinping's Maoist Turn', *Wall Street Journal*, 21 June 2013, <http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2013/06/21/whatto-make-of-xi-jinpings-maoist-turn/>.

⁷⁴ Zachary Keck, 'Let's Hope Xi Jinping's a Maoist', *Diplomat*, 28 August 2013, <http://thediplomat.com/china-power/lets-hope-xi-jinpings-a-maoist>. Theo báo cáo từ các mạng xã hội như Weibo, phản ứng từ "quần chúng" có xu hướng chế nhạo và chỉ trích, trong khi các viên chức đảng lo sợ một cuộc thanh trừng phái "hữu khuynh" một lần nữa. Amy Li, 'Xi Jinping's "Criticism Campaign" Triggers Online Parody and Sex Jokes', *South China Morning Post*, 28 September 2013, <http://www.scmp.com/news/china-insider/article/1318921/xi-jinpings-criticism-campaign-triggers-online-parody-and-sex>.

pháp chống tham nhũng như một công cụ để đối phó với sự chống đối bên trong đảng. Phiên họp toàn thể thứ ba của Ủy ban Trung ương ĐCSQT khóa 18 báo hiệu sự sẵn sàng cho những cải cách sâu hơn, bao gồm cả việc thiết lập hệ thống chống tham nhũng hiệu quả và xây dựng một chính phủ trong sạch hơn. Chiến dịch chống tham nhũng của Tập đã nhận được sự ủng hộ từ người dân, nhưng dường như khó hy vọng có thể loại bỏ hoàn toàn tham nhũng nếu không có sự tham gia của quần chúng và sự áp dụng công bằng trong quá trình tiến hành.

Tập có thể coi mình là “anh hùng dả hổ”, nhưng hổ là những sinh vật nguy hiểm, và ổn định vẫn phải là ưu tiên then chốt. Thành bại phụ thuộc rất nhiều vào khả năng của nhân vật đứng thứ sáu trong thường vụ Bộ chính trị, một chuyên gia tài chính đầy kinh nghiệm, Vương Kỳ Sơn: liệu có thể biến chuyển được Ủy ban Kiểm tra và Kỷ luật trung ương (CCDI) bằng cách cải thiện tính minh bạch trong các quy trình, từ đó tăng cường tín nhiệm vào ĐCS hay không. Bất chấp sự ngờ vực cố hữu của ĐCS xưa nay đối với các cảnh sát, kiểm sát viên và thẩm phán độc lập, việc biệt phái những cảnh sát điều tra nhiều kinh nghiệm để trợ giúp CCDI trong những vụ việc phức tạp và nhạy cảm gần đây, như vụ điều tra Chu Vĩnh Khang, có thể là một dấu hiệu của việc đẩy mạnh nỗ lực chống tham nhũng và sự ghi nhận tầm quan trọng của năng lực điều tra chuyên nghiệp.⁷⁵

ĐCS sẽ không có khả năng tồn tại - chưa nói đến phát triển vững mạnh - bằng xu thế đàn áp; mà trái lại, điều đảng cần là việc điều chỉnh thể chế, dân chủ hóa và tăng cường cởi mở bên trong đảng. Một bước quan trọng nữa là củng cố tính độc lập của hệ thống tòa án bằng cách cải cách vai trò và chức năng của các ủy ban chính - pháp ở các cấp. Những cải cách kinh tế và tài chính cấp bách nhằm giảm thiểu sự mập mờ trong việc phân bổ nguồn lực cho các doanh nghiệp và ngân hàng quốc doanh cũng là yếu tố vô cùng quan trọng trong việc giữ vững tính chính danh của đảng đối với tầng lớp trung lưu đang ngày càng mở rộng, những người không còn thấy hài lòng với việc áp đặt chế độ tập trung dân chủ và các chiến dịch chống tham nhũng.⁷⁶

Sự nhấn mạnh của chủ tịch Tập về mối đe dọa từ nạn tham nhũng và việc ông phát động chiến dịch chống tham nhũng có thể nhằm che đậy vấn đề thực sự mà ĐCS đang phải đối đầu: đó là sự thất bại của hệ thống chính trị đảng – nhà nước trong một môi trường ngày càng được định hình bởi sự phụ thuộc lẫn nhau về

⁷⁵ ‘Xi Jinping Sets Up Special Unit to Probe Zhou Yongkang Corruption Case’, *South China Morning Post*, 21 October 2013, <http://www.scmp.com/news/china/article/1336219/xi-sets-special-unit-probe-zhou-yongkang-corruption-case>.

⁷⁶ Drysdale Peter, ‘Left, Right or Straight Ahead on Chinese Reform’, *East Asia Forum*, 14 November 2013, <http://www.eastasiaforum.org/2013/11/11/left-right-or-straight-ahead-on-chinese-reform/>.

kinh tế - xã hội và tính cởi mở. Nạn tham nhũng của các quan chức cấp cao là một sản phẩm phụ của hệ thống chính trị này, đồng thời xuất phát từ động cơ phạm tội thông thường. Mặc dù những chiến dịch chống tham nhũng có thể đóng vai trò như một liều "thuốc kháng sinh", giúp vực dậy sự đoàn kết trong một thời gian ngắn, thì cách tiếp cận này cũng có thể dẫn đến những dòng vi khuẩn kháng thuốc. Liệu thể hệ lãnh đạo hiện tại có thể tiến hành được những cải cách thể chế chính trị cần thiết ở Trung Quốc để củng cố sự phục sinh thần kỳ của Đảng hay không vẫn còn là một điều chưa rõ ràng.

GIỚI THIỆU DỰ ÁN NGHIENCUUQUOCTE.NET

Mục đích

Nghiencuuquocte.net là một dự án phi chính trị, phi lợi nhuận nhằm mục đích phát triển nguồn học liệu chuyên ngành nghiên cứu quốc tế bằng tiếng Việt và thúc đẩy việc học tập, nghiên cứu các vấn đề quốc tế tại Việt Nam.

Lý do ra đời

Trong khi số người học tập và nghiên cứu về các vấn đề quốc tế ở Việt Nam ngày càng gia tăng thì việc tiếp cận các tài liệu mang tính học thuật của thế giới về lĩnh vực này còn rất hạn chế vì hai lý do: Thứ nhất, các tài liệu này thường phải trả phí mới tiếp cận được, trong khi các trường đại học và viện nghiên cứu của Việt Nam hầu như không có chi phí trang trải. Thứ hai, các tài liệu này chủ yếu được xuất bản bằng tiếng Anh, khiến nhiều sinh viên, nhà nghiên cứu, và đặc biệt là quảng đại độc giả quan tâm đến các vấn đề quốc tế nói chung, gặp khó khăn trong việc tiếp thu, lĩnh hội. *Nghiencuuquocte.net* ra đời với hi vọng sẽ góp phần khắc phục được các vấn đề trên.

Hoạt động chính

Hoạt động chính của *Nghiencuuquocte.net* là biên dịch sang tiếng Việt và xuất bản trên website của mình các nguồn tài liệu mang tính học thuật bằng tiếng Anh về lĩnh vực quan hệ quốc tế, bao gồm chính trị quốc tế, kinh tế quốc tế, và luật pháp quốc tế.

Các tài liệu này chủ yếu là các bài báo trên các tạp san quốc tế, các chương sách, hoặc các tài liệu tương ứng, đã được xuất bản bởi các nhà xuất bản, các trường đại học và viện nghiên cứu có uy tín trên thế giới.

Các bài dịch học thuật của Dự án được đăng tại chuyên mục [Biên dịch](#). Danh mục rút gọn của các bài dịch này được đăng trên trang [Mục lục](#).

Từ tháng 6/2014, Dự án còn xuất bản chuyên mục [Bình luận](#) để đăng các bài bình luận tiêu biểu của các tác giả Việt Nam hoặc dịch từ các nguồn tiếng Anh uy tín về các vấn đề quan hệ quốc tế và chính sách đối ngoại Việt Nam. Ngoài ra, Dự án cũng ra mắt chuyên mục [Ấn phẩm](#) để chia sẻ các bài viết nghiên cứu về quan hệ quốc tế bằng tiếng Việt và tiếng Anh với sự cho phép của các tác giả liên quan.

Trang chủ dự án: <http://nghiencuuquocte.net/>

Thông tin thêm về Dự án: <http://nghiencuuquocte.net/about/>

Danh mục các bài đã xuất bản: <http://nghiencuuquocte.net/muc-luc/>

Theo dõi Dự án trên Facebook: <https://www.facebook.com/DAnghiencuuquocte>

Ý kiến đóng góp và mọi liên hệ xin gửi về: Lê Hồng Hiệp, nghiencuuquocte@gmail.com
